BÜRKÜT

Türk Dünyası Dergisi

BÜRKÜT

Journal of Turkish World

www.burkutdergisi.com

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: Aralık, 2022

Makale Kabul Tarihi: Aralık, 2022

Karakoç, B. (2022). Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde kartal imgesi. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi, 1*(1), 1-22

BAHAETTİN KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDE KARTAL İMGESİ

Eğitimci Yazar Ramazan AVCI

Millî Eğitim Bakanlığı ramazanavci_@hotmail.com ORCID

Öz

Bütün toplumlar tarih boyunca doğayla iç içe yaşarken yaşadıkları coğrafyanın bir parçası olan hayvanların davranışlarını, yaşam tarzlarını ve karakterlerini gözlemleyerek bu varlıklara sembolik anlamlar yüklemiş, onları kendi inanç ve yaşayışlarıyla ilişkilendirmiş, bazılarına da kutsiyet atfetmiştir. Gerek Türkler, gerekse dünyadaki diğer bazı milletler tarafından sembol olarak kullanılan bu varlıklardan biri de kartaldır.

Kartal, farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı medeniyetlere sahip toplumlarda en eski tarihlerden bu güne soylu bir varlık olarak kabul edilmiş, ona kutsiyet izafe edilmiş bir varlıktır. Türk kültüründe de ogan olarak; göklerin hâkimi, yol gösterici, avcı-koruyucu, güçlü bir varlık olarak saygın bir yere sahip olan kartal, Türk edebiyatında daha çok zaferin, gücün, hâkimiyetin sembolü olarak kullanılmıştır.

1960 sonrası Türk şiirinde seçkin bir yeri olan şairlerimizden Bahaettin Karakoç, "Türk Şiirinin Beyaz Kartalı" sıfatıyla anılmaktadır. Ondan söz eden yazı ve eserlerin birçoğunda bu sıfatın kullanıldığı görülür. Bu yazı, şiirlerinde kartala da yer veren Karakoç'un bu varlığa yüklediği anlamların tespit edilmesine yönelik bir çalışmadır.

Bahaettin Karakoç'un; kartalı mitolojik bir imge olarak mı, millî-dinî kavramların, kahramanlığın veya bağımsızlığın simgesi olarak mı yoksa bireysel duygularını ifade etmek için mi kullandığı sorusunun cevabı aynı zamanda yazımızın da amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kartal, Bahaettin Karakoç, sembol, şiir.

THE IMAGE OF THE EAGLE IN BAHAETTİN KARAKOÇ'S POEMS

Abstract

While all societies have lived together with nature throughout history, observing the behaviors, lifestyles and characters of animals that are part of the geography they live in, they have attributed symbolic meanings to these beings, associated them with their own beliefs and lives, and attributed holiness to some of them. One of these beings, which is used as a symbol by both Turks and some other nations in the world, is the eagle.

The eagle is a creature that has been accepted as a noble creature from the earliest histories to this day in societies living in different geographies and having different civilizations, and has been attributed holiness to it. As an ogan in Turkish culture; The eagle, which has a respected place as the ruler of the skies, the guide, the hunter-protector,

and a powerful being, has been used as a symbol of victory, power and dominance in Turkish literature.

Bahaettin Karakoç, one of our poets who has a distinguished place in Turkish poetry after 1960, is referred to as the "White Eagle of Turkish Poetry". It is seen that this adjective is used in many of the articles and works that mention him. This article is a study to determine the meanings attributed to this being by Karakoç, who also includes the eagle in his poems.

Bahaettin Karakoç; The answer to the question of whether the eagle is used as a mythological image, as a symbol of national-religious concepts, heroism or independence, or to express individual feelings also constitutes the purpose of our article.

Keywords: Eagle, Bahaettin Karakoç, symbol, poetry.

Ø. Giriş

Bütün toplumlar tarih boyunca doğayla iç içe yaşarken yaşadıkları coğrafyanın bir parçası olan hayvanların davranışlarını, yaşam tarzlarını ve karakterlerini gözlemleyerek bu varlıklara sembolik anlamlar yüklemiş, onları kendi inanç ve yaşayışlarıyla ilişkilendirmiş, bazılarına da kutsiyet atfetmiştir. Gerek Türkler, gerekse dünyadaki diğer bazı milletler tarafından sembol olarak kullanılan bu varlıklardan biri de kartaldır.

Türk kültür ve inancında çok önemli bir yeri olan kartalla ilgili duygu ve düşünceler elbette sanata da yansıyacaktır. Nitekim Türk tarihinin en eski dönemlerinden günümüze kadar resim, mimari, heykel ve el sanatlarında kartal figürüne çok sık rastlanmaktadır. Kartalın şiir sanatına yansımasıyla ilgili olarak ise alanyazında derli toplu yapılmış araştırma sayısı çok azdır. Bununla birlikte edebiyat dünyasında "Türk şiirinin beyaz kartalı" unvanıyla tanınan Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde kartal imgesinin yansımasını inceleyerek şairin kartala yüklediği anlamları tespit etmeye çalışacağız.

1. Türk Kültür ve İnanışında Kartal

Genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir kuş türü (Türkçe Sözlük, 2012, s. 1339) olan ve Türkçede "karakuş" ve "bürküt/bürgüt" isimleriyle de anılan kartal; fiziki görüntüsü ve yaşam biçimi dolayısıyla birçok medeniyetin dinî ve sosyal yaşantısı içinde kültürel bir değer, inanç ve sembol olarak önemli bir yere sahip olmuştur.

Kartal; Mısır ve İran geleneklerinde güneş tanrısı, Yunan mitolojisinde Zeus'un simgesi (Çoban, 201, s. 59); Sümer, Hitit, Roma, Bizans, Rus, Alman, Arnavut vb. pek çok millet tarafından da mitolojik bir sembol olarak paylaşılmıştır (Kumru, 2017, s. 402). Hititlerde kartal, hem kraliyet amblemi olarak kullanılmış hem de kaya ve anıtlarda bir figür olarak yer almıştır (Uyanık, 2021, s. 219).

Foto 1: Gizemli dünyaların kuşu "kartal"ı betimleyen bir tablo (Alyılmaz, 2016, s. 513)

Türk boy ve topluluklarının yaşayış ve inançlarında da kartalın çok önemli bir yeri vardır. "Türkler tarafından ataların, dedelerin, bahadırların, kahramanların, bilgelerin ve kamların / şamanların ruhlarının göğe yükselip cisimleşmiş şekli ve Tanrı'nın habercisi olarak kabul edilen **kartal** (kara kuş / karakuş, bürküt / bürkit, gök kuşu, güneş kuşu); gücün, kuvvetin, kudretin, yüceliğin, ululuğun, egemenliğin ve uzgörüşlülüğün de sembolü olarak görülmüştür." (Alyılmaz, 2016, s. 513)

Türk mitolojisinde, destanlarında ve efsanelerinde kartal; sonsuzluğun, çevikliğin sembolü, gökyüzünün rakipsiz hâkimi ve hakanıdır. Gözetleyici ve tehlikelere karşı uyarıcı ve haber verici bir konumdadır**.** Bir geyiği pençeleri ile yakalayarak havada uçuracak kadar güçlüdür. Büyük bir kudret sembolüdür. Ulu Tanrı'ya yakın uçar. Ruhun simgesidir ve bazı efsanelere göre şaman veya hükümdarlar gibi kahramanlar ondan türemiştir. Tanrı elçisi olarak kabul edilir. Ebedî canlılığı simgeleyen hayat ağacının tepesinde bulunur ve kanatlarıyla göğün kapısını tutar. Hükümdar ya da beylerin sembolüdür. Güneşi, koruyucu gücü, adaleti ve kudreti simgeler.

Cengiz Alyılmaz, başta "umay" olmak üzere bazı avcı kuşların özünde "kartal"ın olduğunu düşünen Türk boy ve topluluklarının kartalla diğer avcı kuşları özdeşleştirdiklerini ve bu kuşların adlarını kendilerine ad ve soyadı olarak kullandıklarını belirtmektedir:

> Eski Türk boy ve toplulukları olağanüstü özelliklere sahip olduklarını düşündükleri bazı kuş türleriyle (özellikle avcı kuşlarla) kendilerini özdeşleştirmişler; yiğitliğin, savaşçılığın, uzak görüşlülüğün, ölümsüzlüğün, analığın, bolluğun, bereketin… sembolü olarak kabul ettikleri (farklı türden) kuşlara ([özünde kartalın olduğu] umay kuşu, kartal, doğan, şahin, atmaca, akbaba, kuzgun, karga, kuğu, yaban kazı, ördek…) mitolojilerinde, efsanelerinde, destanlarında atasözlerinde ve vecizelerinde de yer vermişler; kuşlara verdikleri adları kendileri de lakap, ad ve soyadı olarak kullanmışlardır: Kuş, Alakuş, Karakuş, Bozkuş, Hürkuş, Kartal, Doğan, Akdoğan, Şahin, Şahiner, Toğrul, Ertoğrul, Toygun, Laçın, Laçıner, Sungur, Ersungur… (Alyılmaz, 2015, s. 575).

Foto 2: Hun Dönemi'ne ait; birçok hayvanın özelliklerini taşıyan (kartal gagalı) mitolojik varlığın altın üzerine işlenmiş görüntüsü (Alyılmaz, 2016, s. 516)

Kartal, Oğuz boylarının da ongunlarından biridir. Yirmi dört oğuz boyundan; Yazır, Döger, Dodurga ve Yaparlı boylarının ongunu kartaldır (Sümer, 1972, s. 210).

Türklerin millî simgelerinden olan kartal, Şamanist uygulamalarda en yüksek ruhları taşıdığına inanılan, Gök Tanrı'nın, koruyucu ruhun ve adaletin timsali; Göktürk ve Uygur devirlerinde hükümdar ya da beylerin sembolü; güneşi, gücü ve kudreti simgelemesinin yanı sıra, koruyucu ruhun ve adaletin de simgesidir (Özkartal, 2012, s.63).

Kartalın hükümdarlık, güç ve kuvvetle ilgili simgesel anlamları İslamiyet'ten sonra da devam etmiş, hatta devlet arması (Selçuklularda çift başlı kartal arması) olarak da kullanılmıştır (Özkartal, 2012, s.64).

Mitolojik bir canlı olan çift başlı kartalın tarihin her döneminde Türkler arasında gücün, egemenliğin, devletin, bilginin, kağanın sembolü olduğunu belirten Cengiz Alyılmaz'a göre çift başlı kartal yalnızca Selçuklu Dönemi'ne değil Türk tarihinin bilinen en eski dönemlerinde de Türk boy ve topluluklarının yaşayış ve inanış sistemi içinde de yer almıştır:

> Bilim çevrelerinde çift başlı kartalın genelde Selçuklu Dönemi'ne ait olduğu; Selçuklu Devleti'nin devlet armasında hatta bayrağında yer aldığı görüşü hâkimdir. Çift başlı kartalın Selçuklu Dönemi eserlerinde (özellikle mimarlık abidelerinde) oldukça fazla kullanıldığı doğrudur. Ancak çift başlı kartalın Selçuklu Dönemi ile başladığını ve yalnızca Selçuklu Dönemi'ne ait olduğunu iddia etmek doğru değildir. Nitekim Saka, Hun, (Kök)türk, Uygur, Kırgız… dönemlerine ait kullanım ve süs eşyaları üzerindeki çift başlı kartal tasvirleri, çift başlı kartalın Türk boy ve topluluklarının yaşayış ve inanış sistemi içinde yer alış tarihini bilinenden çok daha öncesine taşımaya imkân vermektedir (Alyılmaz, 2016, s. 525).

Foto 3: Sağ üst tarafında dağ keçisi / teke ile birlikte tasvir edilmiş kuş tasvirini barındıran Köl Tudun İnisi Altun Tamgan Tarkan Yazıtı'nın genel görüntüsü (Alyılmaz, 2016, s. 539)

Türk mitolojisinde göğün beşinci katında türeyen çift başlı kartal olduğuna inanılan bu kartal, göklerin büyük ve güçlü bir bekçisidir (Ögel, 1993, s. 109).

Türk mitolojisinde gece ve gündüzü, ak ve karayı, aydınlık ve karanlığı, evrendeki zıtlığı da temsil eden çift başlı kartal, Artuklu sikkelerinde ve Anadolu Selçuklu yapılarında, surlarda, cami ve medreselerde, saraylarda; kötü güçlerden koruyucu olarak kullanılmıştır (Güngör, 2016, s. 74).

Foto 4: Kartalın taşıdığı gücü kağan ve katuna aktaran bibi / kadın kam (Alyılmaz, 2016, s. 519)

Anadolu Selçuklularında en çok kullanılan tek ve çift başlı kartal; kuvvet, kudret, asalet sembolü idi. İnsanı kötülüklerden koruduğuna inanılırdı (MEGEP, 2007, s. 3).

Kartal figürü, Selçuklu ve Selçuklu sonrası Türkiye'sinde armalarda, sikkelerde, kalelerin taş duvarlarında, seramik ve ahşap saray kaplarında, Hacı Bektaş-ı Veli ve diğer önemli zatların mezar abidelerinin girişlerinde çift başlı olarak tasvir edilmiştir (Esin, 2004, s. 219). Türklerin ikonografileri içinde de bilhassa kartal önemli bir yer tutmaktadır (Kumru, 2017, s. 409).

Türk inanışına göre güneşin sembolü olan kartal, aynı zamanda yeniden doğuşu, ebedî yaşamı, ölümsüzlüğü, ateşi, sıcaklığı ve hasat mevsimini çağrıştırır. Kartala bazı Türk kavimlerinde "Güneş Kuşu" denir (Karakurt, 2012, s. 215).

Foto 5: Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası'nın dış cephesinde yer alan çift başlı kartal tasvirinin görüntüsü (Alyılmaz, 2016, s. 527)

Kartal; Azerbaycan, Kafkasya ve Anadolu'da halkın yaşayışında derin izler bırakmıştır.

Gücün, kuvvetin, kudretin, yüceliğin, ululuğun, egemenliğin ve uzgörüşlülüğün de sembolü olan kartal, Gobustan kaya üstü tasvirlerinin bulunduğu Azerbaycan'da, Kafkasya'da ve Anadolu'da halkın yaşayışında ve inanışında derin izler bırakmıştır. Nitekim Azerbaycan halk oyunlarında erkek oyuncunun kıyafetleri ve hareketleri kartalı; kadın oyuncunun kıyafetleri ve hareketleri ise kuğuyu temsil etmektedir. Anadolu coğrafyasında (Kars, Erzurum…) oynanan bazı halk oyunları da kartalla ve şamanla / kamla ilişkilendirilmektedir (Alyılmaz, 2016, s. 537).

Foto 6: Kubadabad Sarayı'na ait diğer bir çini üzerindeki kartal gövdeli, insan başlı tasvirin görüntüsü (Alyılmaz, 2016, s. 524)

Dede Korkut Kitabı'nda, asil ve erdemli kişiler alaca benekli kartala (çal-kara kuş) benzetilerek Oğuzların kartala duydukları saygı ve ona atfettikleri erdemlilik sıfatına vurgu yapılmıştır:

Çaya baksa çalımlu

Çal-kara kuş erdemlü

Kur kurma kuşaklu

Kulagı altun küpelü

(Ergin, 1986, s. 32)

Kartal, kuşlar arasında ululuk ve yükseklik timsalidir. Bu yüzden Türkler kılıç kabzalarında çift başlı kartal figürü kullanmışlardır. Günümüzde Türk polis teşkilatının armasında yer alır (Karakurt, 2012, s. 608).

Foto 7: Hatuniye Medresesi'nin / Çifte Minareli Medrese'nin giriş kapısının sağındaki duvarda; üst tarafında çift başlı kartal tasviri bulunan bir süsleme (Alyılmaz, 2016, s. 528)

2. Kartal İmgesinin Şiirlere Yansıması

Şairler; zengin, güçlü ve çok yönlü hayalde canlandırma yetenekleri sayesinde dış dünyadaki varlıkları ve olayları, duygu ve düşüncelerini de katarak metafor (eğretileme, istiare), metonomi (mecazımürsel, düz değişmece), mecaz, teşhis, teşbih, hüsnütalil vb. yollarla imgeleştirirler.

Divan şiirinde en fazla kullanılan kuş türü bülbüldür. Bülbül âşığın simgesi olarak divan şiiri mazmunlarının başında yer alır. Buna karşılık çok az da olsa kartala da yer verilmiştir. Ancak divan şiirinde kartal kelimesi yerine Arapça "ukab" ismi kullanılmıştır. Bu şiirlerde kartalın gücü ve hâkimiyeti temsil etmesinin yanı sıra ona birtakım İslami motiflerin atfedildiği görülür. Baki'nin bir şiirinde kartal ('ukâb) şöyle yer almaktadır:

Hevâ-yı 'aşkun içre ben kaçurdum Kaf'a sîmurgu

Cenâh-ı himmeti ol dem ki mânend-i 'ukâb açdum

(Küçük, 2019, s. 217)

(Ey sevgili, kartal gibi himmet kanadını açınca, aşk göğünden simurgu Kaf Dağı'na kaçırdım.)

Şair, beyitte, kendisini himmet kanadını açan iyilik kartalına, rakibini de simurg kuşuna benzetiyor. Dizelerde, kartala hem gökyüzünün hâkimi hem de himmet sahibi fonksiyonları

yüklenmekte, ayrıca rakibi olan "simurg" kuşunu korkutarak kaçırttığı için bir kahraman özelliği kazandırılmaktadır.

Osmanlı Sultanı II. Bayezid döneminde kaleme alınan *Süleymanname*'de, Alp Er Tunga (Efrasiyab) kendisini kuşların en yüksek mertebesinde olan tavşancıl yani kartal olarak tanımlayarak, dünyanın daha küçük yırtıcı kuşlara benzeyen bütün hükümdarlarına meydan okumaktadır (Esin, 2003, s. 224).

Kartal, İslâmiyet'ten önceki Türk devletlerinde hükümdarların ve devletin ileri gelenlerinin güç, kuvvet ve kudretinin bir göstergesiydi (Ögel, 1972, s. 1134). Yukarıdaki iki örnekte İslamiyet sonrasında da kartalın devletin ileri gelenlerinin veya şairin güç, kuvvet ve kudretinin sembolü olarak kullanıldığı görülmektedir.

Halk şiirinde ise şairler duygularını kuş türlerinden keklik, bülbül, ördek, turna ve şahin aracılığı ile dile getirmişler, kartala pek yer vermemişlerdir.

Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde kartal, çoğu zaman mücadelelerde zafer kazanan bir kuş olarak betimlenmiştir. Nitekim Arif Nihat Asya, "Bayrak" şiirinde bayrağı barış zamanlarında güvercine, savaş zamanlarında ise kartala benzetmektedir:

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;

Barışın güvercini, savaşın kartalı

Yüksek yerlerde açan çiçeğim.

(Asya, 2007, s. 22)

Kartal, kimi zaman Cemal Oğuz Öcal'ın dizelerinde olduğu gibi Türk milletinin vakur kimliğini ifade etmek için kullanılmıştır:

Bir kartal haşmeti var eğilmeyen başında

Ne kadar öğsem seni yeridir, ey yüce Türk!

(Birinci, 1987, s. 336)

Yavuz Bülent Bakiler, kartalı Türk milleti için özgür yaşamanın sembolü olarak kullanır bir şiirinde:

Al bayraklar altında kara bir kartal gibi

Yaşamak ne güzel şey!..

(Binici, 1987, s. 395)

Sabahattin Ali, hapishanedeki insanları kanatlarından vurulmuş kartala benzeterek kartalla özgürlük arasında ilişki kurar:

"Göklerde kartal gibiydim

Kanatlarımdan vuruldum

Mor çiçekli dal gibiydim

Bahar vaktinde kırıldım." (Ali, 2020, s. 16)

3. Türk Şiirinin Beyaz Kartalı Bahaettin Karakoç

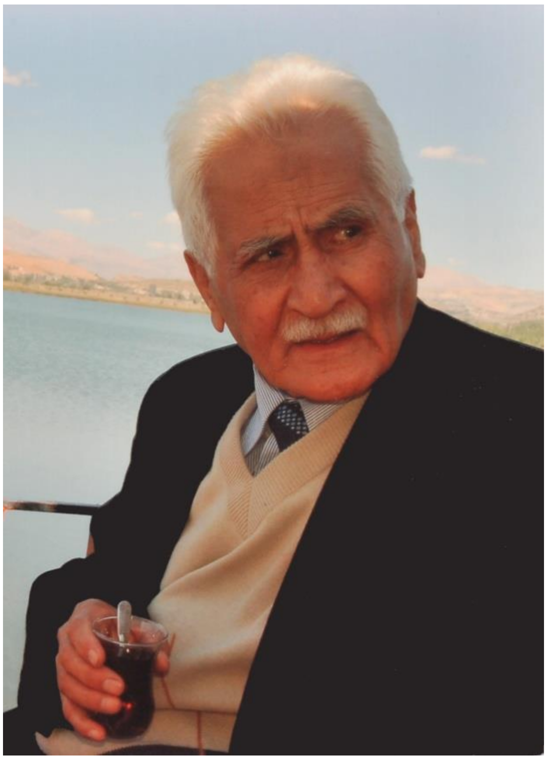

Foto 8: Bahaettin Karakoç (Ramazan Avcı'nın arşivinden)

1960 sonrası Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde doğa temasını en fazla kullanan, doğayı ve unsurlarını şiirlerine dekor yapan şairlerin başında Türk edebiyatında "Beyaz Kartal" unvanıyla anılan Bahaettin Karakoç gelmektedir.

Bahaettin Karakoç'un; fiziksel olarak kar gibi ak saçları, sert bakışları, dik duruşu; şair olarak daima kendini yenilemesi, herhangi bir grubun, topluluğun içinde yer almayarak hep yalnız hareket etmesi, lider yaratılışlı oluşu, genç şairleri himaye etmesi, sanat dünyasında öncü rol oynaması onun "Türk Şiirinin Beyaz Kartalı" unvanıyla anılmasını sağlamıştır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde yer alan kartal imgesine geçmeden, şairle ilgili biyografik bir bilgi vermemiz uygun olacaktır.

Bahaettin Karakoç, 5 Mart 1930 tarihinde Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesine bağlı Cela köyünde (bugünkü adıyla Ekinözü ilçesinde) doğdu. Babası Ümmet Karakoç; halk şiiri tarzında şiirler de yazan, köyün muhtarlığını yapmış, ileri görüşlü, saygı duyulan bir kişidir. İlköğrenimini köyünde, orta ve yükseköğrenimini Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü Sağlık Bölümünde tamamladı. Enstitüden mezun olduktan sonra 1949 yılından itibaren birçok il, ilçe ve köylerde sağlık memuru olarak çalıştı. 1982 yılında emekli oldu.

İçinde yetiştiği aile çevresi, şair ruhlu bir baba, halk edebiyatıyla beslenen sözlü bir kültür, manevî iklimi yüksek bir inanç atmosferi, özgürlüğün, güzelliğin ve sonsuzluğun ilhamı dağlar Bahaettin Karakoç'un şiire yönelmesinde etkili oldu.

Dört erkek kardeşi bulunan ve başta son dönem Türk halk şiirinin güçlü şairi Abdurrahim Karakoç olmak üzere kardeşlerinin hepsi şair olan Bahaettin Karakoç, şiir yazmaya ilkokul üçüncü sınıftayken başladı. 1942 yılında köyü için yazdığı bir şiiri Behçet Kemal Çağlar'ın

yönettiği "Yurt" gazetesinde yayımlandı (Avcı, 2012, s. 15). İlk şiir kitabı olan *Mevsimler ve Ötesi* 1962 yılında yayımladı. 1973 yılında yayımlanan *Seyran* adlı eseri, Bahaettin Karakoç'un sanatında dönüm noktalarından biri oldu. Bu eserin edebiyat dünyasında büyük yankı uyandırması sonrasında edebiyat çevresi daha da genişledi.

Bahaettin Karakoç, 1 Ocak 1986 tarihinde aylık *Dolunay Fikir ve Sanat Dergisi'*ni çıkarmaya başladı (Avcı, 2012, s. 121). Üç yıldan fazla bir süre içinde 39 sayı çıkan *Dolunay* dergisinin etkinliği olarak ülke genelinde Dolunay Şiir Şölenleri'ni düzenledi. Gelecek vadeden yazar ve şairlerin elinden tutarak onları edebiyat dünyasına tanıtmak amacıyla Dolunay Yayınları'nı kurdu.

> Bahaettin Karakoç, sanat hayatındaki ilk ödülünü nesir türündeki eseriyle aldı. 1962 yılında Akşam gazetesiyle Türk Kadınlar Birliği'nin Türkiye genelinde ortaklaşa düzenledikleri hikâye yarışmasında "İsa ile İshak" adlı hikâyesi ikincilik ödülüne layık görüldü. 1986 yılında *Bir Çift Beyaz Kartal* adlı kitabıyla şiir dalında Türkiye Yazarlar Birliği Ödülünü aldı. 1991 yılında "Beyaz Dilekçe" adlı şiiri ile Türkiye Diyanet Vakfı Münacat Yarışmasında birincilik kazandı.1993 yılında Türkçenin Uluslararası 2. Şiir Şöleni için gittiği Kazakistan'ın başkenti Almaatı'da "Büyük Abay Ödülü"yle ödüllendirildi. 2003 yılında Türkiye Yazarlar Birliğince "Şükran ve İhtiram Beratı" verildi. 2011 yılında İLESAM tarafından Edebiyat Dalında Üstün Hizmet ve Başarı Ödülü'ne layık görüldü (Avcı, 2014, s. 11).

Bahaettin Karakoç'a 2014 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından fahri doktora unvanı verildi. Hakkında pek çok lisans ve yüksek lisans tezi hazırlanan Bahaettin Karakoç hakkında Ramazan Avcı tarafından 2012 yılında *Türk Şiirinin Beyaz Kartalı Bahaettin Karakoç* isimli biyografi kitabı hazırlandı (Avcı, 2020, s. 485).

> Bahaettin Karakoç'un şiir türünde yayımlanmış eserleri şunlardır: Mevsimler ve Ötesi (1962), Seyran (1973), Sevgi Turnaları (1975), Ay Şafağı Çok Çiçek (1983), Kar Sesi (1983), Zaman Beyaz Bir Türküdür (1984), İlk Yazda (1984), Bir Çift Beyaz Kartal (1986), Menzil (1991), Uzaklara Türkü (1991), Güneşe Uçmak İstiyorum (1993), Şiir Burcunda Çocuk (Müşterek, 1993), Beyaz Dilekçe (1995), Güneşten Öte (1995), Dolunay Şiir Güldestesi (1996), Leyl ü Nehar Aşk (1997), Aşk Mektupları (1999), Ihlamurlar Çiçek Açtığı Zaman – Ay Işığında Serenatlar (2001), Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri (2004), Ben Senin Yusuf'un Olmuşum (2006), Gündemde Yine Aşk Var (2008), Sabah Esintileri (2015). Bahaettin Karakoç'un şiir kitapları 5 cilt hâlinde birleştirilip yeniden düzenlenerek Seyran, Kar Sesi, Bir Çift Beyaz Kartal, Ihlamurlar Çiçek Açtığı Zaman ve Beyaz Dilekçe adlarıyla yeniden yayınlandı (Avcı, 2020, s. 486).

Bahaettin Karakoç, 16 Ekim 2018 tarihinde Kahramanmaraş'ta vefat etti.

4. Bahaettin Karakoç'un Şiirlerinde Kartal İmgesi

Bahaettin Karakoç, doğayı şiirine dekor yapan bir şairdir. Dolayısıyla doğayı tamamlayan unsur olarak kuşlar da şiirlerinde fazla yer tutar. Onun şiirlerinde albatrostan kartala kadar 30 çeşit kuş adı geçmektedir.

Kartalın kendisinde "korkusuzluğu, gururu, yüksekliği, sınırsız açılımı" çağrıştırdığını (Avcı, 2000, s. 12) ifade eden Bahaettin Karakoç, diğer kuşlarda olduğu gibi kartalı da şiirlerinde farklı kavramların, duyguların ve durumların simgeleri olarak kullanmıştır.

4.1. Millî-Manevi Değerlerin İmgesi Olarak Kartal

Bahaettin Karakoç, millî-manevi temalı birkaç şiirinde kartal imgesini kullanmıştır.

Salt ışık olmak yetmez bize, Basat,

Işık kartalları olmalıyız.

(Karakoç, 2012, s. 459)

mısralarında kartalın güç, hâkimiyet ve liderlik fonksiyonlarını benzetme ögesi olarak kullanmıştır.

Karakoç, "Ses Ta Uzaklardan Gelir" başlıklı şiirinde Türk kültürünün oganı olan "kurt" ve "kartal" simgesini bir arada kullanarak Türk milletini bu iki varlıkla sembolize etmektedir:

Şurda bozkurt, şurda kartal

Pençesi zaferden al al

Minareler çatal çatal

Esen yel Allah'ı söyler

(Karakoç, 2012, s. 188)

Dörtlükte kartal zafer kazanan Mehmetçik yerine kullanılmaktadır. Şairin, Türk milletini temsil eden "bozkurt" ve "kartal" imgesini İslami unsurlarla bütünleştirerek Türk kültürünü ve İslam inancını bir potada erittiği görülmektedir.

Bahaettin Karakoç, 12 Şubat 1920 tarihinde kazandığı zaferden dolayı Kahramanmaraş'ı hürriyet kartalına benzetir:

"Renk vermiş takvimlere 12 Şubat,

Nurdan heykeller gibi geçer çetelerim

Başları burçların, bulutların üstünde;

Üşüyeni yüreğimle örterim…

Bir hürriyet kartalı Maraş var ede,

Kanat çırpar doruklardan." (Karakoç, 2012, s. 386)

"Yuvaya Dönüş Türküsü" adlı şiirde çinilerin üzerindeki mavi rengin etkileyiciliği kartal imgesiyle dile getiriliyor. "Çini-mavi-kartal-Selçuklu" kelimeleri arasındaki tenasüp, bize Selçuklu sanatını çağrıştırıyor:

Aydınlık yarınlara sürekli şekillenen

İznik bir kutsal pano en renkli çinilerden

Süzülen bir kartaldır Selçuklunun mavisi

Konar konar da kalkar insanın yüreğinden

Düşlerin en güzeli, ışığın en kavisi

Osmanlının yeşili kaynar kendi içinden.

(Karakoç, 2015, s. 118)

Şiirde kartal, Yunan mitolojisindeki "Promete" efsanesinde olduğu gibi insanın yüreğini yiyen somut ve vahşi bir varlık değil, yüreğini ferahlatan soyut ve sanatsal bir varlık olarak karşımıza çıkıyor.

4.2. Özgürlüğün Simgesi Olarak Kartal

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde kent; özgürlüğün kısıtlandığı, erdemlerin azaldığı, samimiyetin kaybolduğu bir mekândır. Bu mekânın sembollerinden biri de serçedir. Serçe, şehrin bütün olumsuzluklarına alışmış, hayatını bu şehrin şartlarına göre düzenlemiş, doğanın bir parçası olma özelliğini ve özgürlüğünü sınırlandırmıştır.

Genelde doğa, özelde dağlar ise özgürlüğün, samimiyetin mekânıdır. Şair, bu mekânın sembolü olarak da soylu kartalı göstermekte ve kendisini kartalla özdeşleştirmektedir. Çocukluğunun, gençliğinin ormanlarında, yüksek kayalarında, zirvelerinde geçtiği Salavan Dağı'nı yurt olarak, kendini de bu yurtta yaşayan kartal olarak görmekte ve şehre alışamadığını ifada etmektedir. Şehirde yaşayanları da "serçeleşmiş kartal"a benzetmektedir:

Söyler misiniz kartal soylular

Serçeleşmeden

Nasıl bir şehre inilir

Nasıl bir dar kaba girilir

Salavan kesti göbeğimi

Salavan emzirdi Salavan büyüttü beni

Başımla yüreğimle sevdamla

Bir dağım ben (Karakoç, 2016, s. 364).

4.3. Özgürlüğün Simgesi Olarak Kartal

Bahaettin Karakoç, bir şiirinde kendisine "beyaz kartal" nitelemesi yapmaktadır:

Şair, yüksek uçan beyaz kartalsın

Sazını öp ve as, hep yüksek kalsın

Devler yalnız yaşar ve yalnız ölür,

Kimse bilmez devler nere gömülür.

(Karakoç, 2016, s. 130)

Bahaettin Karakoç, "beyaz kartal" benzetmesini, en yükseklerde uçmasından ve yaşamasından dolayı yapmaktadır. Kartal nasıl ki gökyüzünün en yükseğinde uçuyor ise kendisi de şairlikte en üst mertebede yer almaktadır. Her ikisi de kendi sahalarının devidir. Yalnızlıkları, dev olmalarından kaynaklanmaktadır.

İslamiyet öncesi Türk inancında kartal, Gök Tanrıya en yakın varlık olduğu için Tanrı katına ulaşıp Tanrı ile iletişim kurup, Tanrıdan haber getirip götüren, Tanrının bir elçisi ya da habercisidir (Ögel, 1993, s. 47). "Belkiler Üstüne" adlı şiirde kartal, bu mitolojik inancı çağrıştıran bir özellikle karşımıza çıkmaktadır:

Belkiler üstüne bir dünya kurdum

Rahmeti, nimeti, sevdası helal

Merkezinde nazlı yârim oturur

Enlemi, boylamı bir tatlı melâl

Hep haber getirir, haber götürür

Dostla aramızda bir beyaz kartal

(Karakoç, 2016, s. 21)

Yukarıdaki mısralarda şairin “yâr, dost” olarak andığı varlık Tanrı’dır. Tanrı ile şair arasında beyaz bir kartalın haberci olması söz konusudur. Kartala böyle bir imgenin yüklenişi, İslamiyet sonrası Türk şiirinde bir ilk kabul edilebilir.

Bahaettin Karakoç, şiirlerinde zaman zaman sanatının özelliklerini dillendirir. O, şiirde ses ögesine çok önem veren bir şairdir.

Esriksin, sevdalısın, yüzünden okunur içinden geçenler

Ses sende kartal olur da çarpar dağa, duyar uzak göçenler

(Karakoç, 2016, s. 156)

Yukarıdaki mısralarda “ses” olarak ifade edilen kavram şiirdir. Şair, şiirinin gücüne güvenmektedir ve yazdığı her şiirin kartal gibi seçkin, güçlü ve etkileyici olduğuna vurgu yapmaktadır. Ses ve kartal ilişkisi “İlkyazda” adlı şiirde de yer almaktadır:

Sesini bir kartal gibi uçur sultanlığından

Ta karlı dağların ötesinden çağır beni

(Karakoç, 2012, s. 328)

Foto 9: Bir Çift Beyaz Kartal adlı eser

Bahaettin Karakoç, “Bir Çift Beyaz Kartal” şiirinde kartal kimliğine bürünür. Şiirde, kendisiyle yolculuk yapacak ikinci bir kartala davet vardır. Bu ikinci kartal, şiirde bazen bir çocuk, bazen bir dost olarak yer almaktadır. Bir çift kartal olup gökyüzünde özgürlüğün tadını çıkarmak, uçarken yeryüzünü seyretmek, dağların zirvesindeki bakir doğayla baş başa kalmak arzusundadır.

Hangi yayla serin, nerde bühtan yok,

Gel seninle orda uçalım çocuk.

Meşeler, ardıçlar, çamlar yan yana

Biz kanat çırpınca dursun divana.

Bir çift beyaz kartal, hey bu da nesi?

Diyerek şaşırsın çobanın hepsi;

İlk kez görüyoruz desin görenler,

Bütün oymaklarda dolaşsın haber.

(Karakoç, 2016, s. 15)

Ahmet Haşim'in "O Belde"si, Yahya Kemal'in "Muhteşem Mazi"si, Behçet Necatigil'in "Ev"i gibi Bahaettin Karakoç'un sığındığı hayal limanı da kirletilmemiş doğadır. Yaylalardır, dağlardır. "Bir Çift Beyaz Kartal" şiirinde şairin bu tutkusu zirveye çıkmaktadır. Karakoç, şehirden kaçıp doğaya sığınıyor. Çünkü şehirde "bühtan" vardır. Bühtanın olmadığı yerler ise şehirden uzak yerlerdir.

Başın omzumda, omuzum gökte

Ölüm bir ak çiçek bu özgürlükte

Yaşamaksa bir ışık cümbüşüdür.

Çağıl çağıl akan sevgi düşüdür.

(Karakoç, 2016, s. 15)

Kartal, mitolojik anlamda savaşın simgesiyken bu şiirde özgür yaşamanın sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. Müstakil Olarak Kartalı Konu Alan Şiirler

Bahaettin Karakoç'un kartalı müstakil bir tema olarak ele alan iki şiiri vardır. Bunlar "Kartal" ve "Kartalın Ölümü" başlıklarını taşımaktadır.

"Kartal" başlıklı şiirde bir kompozisyon bütünlüğü içinde yaşlı bir kartalın fiziki ve ruhsal betimlemesi ve ölümü anlatılmaktadır. Şiir boyunca kartal bir kuş olarak değil, kişileştirilerek kâmil bir insan olarak tasavvur edilir.

Yaşlı bir kâhin gibi mantosuna bürünmüş

Gözlerini kırpmadan göklere bakıyordu

Gecenin bahçesinden her ıtırı sürünmüş

Gökteki yıldızlardan hâlini okuyordu

(Karakoç, 2016, s. 359)

Kartal, gökyüzünün bir parçasıdır. Onu göklerden ayırmak mümkün değildir. Çünkü gökyüzü onun yurdudur. Yırtıcı, savaşçı olarak bildiğimiz kartalın gözlerinde ve yüreğinde sevgi balkımaktadır:

Gözleri her yıldızı sevgiyle taçlandırdı

Her yıldıza dokundu yüreği parmak parmak

Bir Fatih edâsıyla ufuklara haykırdı

Yapışmıştı göklere ne mümkündü koparmak

(Karakoç, 2016, s. 359)

Sabırsızlıkla gündüzü bekleyen kartal için, gökyüzü yeryüzünden daha güvenlidir. Dolayısıyla avlanmak için de yeryüzünü değil, gökyüzünü tercih etmektedir:

Sabahı bekleyecek güneşi görecekti

Sular kabaracaktı o göklerde uçarken

Yeryüzü dert ve tuzak, gökler çiçek çiçekti

Niçin fare avlasın telli turnalar varken

(Karakoç, 2016, s. 360)

Gece yaşlı bir kâhin gibi duran kartal, gündüz avlanacağı zaman savaşçı kimliğine bürünüyor.

Derken yaydan çıktı ok, gök kirazlandı dal dal

Yaşlı kâhin, savaşçı kimliğine büründü

Bulutların üstünde dönüp durdu ak kartal

Bir orada bir burda bayraklaşıp göründü

(Karakoç, 2016, s. 360)

Bahaettin Karakoç, kartala insana özgü vasıflar eklemeye devam ediyor. Öyle ki kartalı yüreği aşk ve nurla dolu "zahit" mertebesinde bir insan gibi görüyor. Gücü ve asaletiyle bütün gözler onun üzerindedir.

Güneşten ateş aldı, bulutlardan kar yağmur

Pençesinden savruldu ışıklı nebülözler

Zâhitti, yüreğini doldurmuştu aşk ve nur

O nerede uçarsa ona bakardı gözler

(Karakoç, 2016, s. 360)

Şiirin ilerleyen mısralarında, kartalın insan olarak da daha özel bir kişinin portresine büründüğü görülür.

Zühdü sümbülden kemer erdemi tüy telekti

Üslûp coğrafyasında çukur yok düzlük vardı

Mutlak peşinde koşmak onu göklere çekti

Yüreği zikrederken hep yüksekte uçardı

(Karakoç, 2016, s. 360)

Yukarıdaki dörtlükte kartalın zühdü "sümbülden kemer", erdemi "tüy telek"tir. Bu ifade dünya malına önem vermeyen, doğanın güzelliklerini -sümbülden kemer yapmak gibi- kendine ziynet yapan; tüy teleği yani bütün varlığı, güzelliği "erdem" olan anlamındadır.

"Üslûp coğrafyasında çukur yok, düzlük vardı" mısrası, betimlenen kartalın bir söz sanatçısı olduğunun ipucunu vermektedir. Burada "çukur" kelimesi olumsuz anlamdadır. Dörtlükteki "çukur", duruma göre tavır geliştirme, ilkelerinden taviz verme; "düzlük" ise ilkeli, tavizsiz anlamlarında kullanılabilir.

Dörtlükte geçen "mutlak peşinde koşmak" ifadesiyle kartala dinî bir fonksiyon ve hedef yükleniyor. Kartalın Allah'a daha yakın olmak arzusu onu göklere çekmektedir. Gökyüzünde yalnız başına uçarken yüreği zikir yapmaktadır. Bahaettin Karakoç bir şiirinde şiiri tarif ederken "Mutlak'a davettir şiir." demektedir. Bu mısrayla "mutlak peşinde koşmak" ifadesi anlamca örtüşmektedir. Şiir boyunca serpiştirilen ipuçlarından kişileştirilen kartalın gerçekte şairin yani Bahaettin Karakoç'un ta kendisi olduğunu anlıyoruz.

Şiirin sonraki dörtlüklerinde kartalın trajik ölümü anlatılıyor.

Bir gün birden sarsıldı titredi can-evinden

Tam öpeceği vakit yıldızlar kaybolmuştu

Bir acı vardı artık yüreğinde devinen

Kanatları büzülmüş beti benzi solmuştu

Kader denen avcının kurşunu yağlı kurşun

Kartal artık ne yapsın o kurşun yüreğinde

Gökte sözü mü olur liranın ve kuruşun

Hiç gözü olmamıştır kimsenin çöreğinde

İrtifa kaybediyor düşüyor yavaş yavaş

Kadere teslim olmuş, yalçın bir kaya arar

Altı on yıldan fazla sürüveren bir savaş

Kartal yere düşünce olacaktır târümar

(Karakoç, 2016, s.361)

Bahaettin Karakoç, bu şiiri 1995 yılında yani 63 yaşındayken yazmıştır. Ölüme her an hazır olduğunu sık sık şiirlerine de yansıtan şair, bu şiirde de ölümle ilgili bir kurgu oluşturmaktadır. Kartalların ömrü ortalama 20-30 yıldır. "Altı on yıldan fazla sürüveren bir savaş" mısrası, şiirdeki kartalın şairin ta kendisi olduğu hakkında ipucu vermektedir. Şair, "süren" değil de "sürüveren" ifadesini kullanmakla ömrün çok kısa ve çabuk geçtiğini ima etmektedir. Kartal, kartalca ölmek istiyor.

Sagu çeşnisi gösteren son dörtlükte şair kadere karşı tam bir teslimiyet içinde olmasına rağmen kartalın ölümüne doğanın bir tepki vermesini bekliyor.

Ey gök, dostun gidiyor senin hiç sözün yok mu?

Ey zaman tutanak tut dağlara imzaya aç

Ey mekân kurbanına bakacak yüzün yok mu

Kime mühlet tanımış kartalı yutan burgaç?

(Karakoç, 2016, s. 361)

Kartalın müstakil olarak ele alındığı “Kartalın Ölümü” adlı şiirde, şairin ölmüş bir kartalın karşısındaki duyguları dile getirilmektedir:

Ölmüş, farkında değil nasıl öldüğünün

Eski bir gizli düdene kilitlenmiş gün

Ölmüş, gözleri uçurumlara bakmıyor

Cırnakları dünyaya geçmiş, bırakmıyor

(Karakoç, 2015, s. 425)

Bir şiirinde kartalın ölümünün en çok gökyüzünü ve dağları üzeceğini dile getirmektedir.

Bir kartal öldüğünde sancılanır gökyüzü

Ve dağlara uzanır sessiz ağıtlar

(Karakoç, 2016, s. 136)

Aynı duygu ve düşünce “Kartalın Ölümü” adlı şiirde de yer almaktadır. Kartalın ölümüne doğa yas tutmaktadır:

Dün üzerinden uçtuğu dağlar suskun

Bulutlar çâresiz, bütün esintiler bun

Yitmiş hayatın güzelliği, derinliği

Kalmamış yelekenlerin hoş serinliği

Karıncalar mı kaldıracak bu kartalı?

Selam dur ey tavşanları saklayan çalı

Selam dur gökyüzü, zirvesi dumanlı dağ

Ölen kartal senindir ey gönlü gamlı dağ

Yalnızlık başında bir ulu kitabedir

Ölmüş ve ben şimdi anladım ölüm nedir

Öptüm kanatlarından, keskin gagasından

Doğarsın kan, yaşarsın kan, ölürsün hep kan

Ölümü de güzel oluyor kartalların

Yıldızlar gibi parlak, dağlar gibi yalın

(Karakoç, 2015, s. 426)

Kartala karşı derin bir sevgi ve saygısı olan, kendini kartalla özdeşleştiren Bahaettin Karakoç, kartalca yaşayıp kartalca ölmek; ölünce de dağılıp giden, iz işaret bırakmayan toprak değil, varlığını devamlı hatırlatacak, atalarının bengü taşı gibi bir kaya olmak istemişti:

Kartalca yaşayıp ölmek isterim

Ölünce bir kaya olmak isterim.

(Karakoç, 2016, s. 128)

5. Sonuç ve Öneriler

Kartal; bütün kadim medeniyetlerde gücün, hâkimiyetin, yaratılışın sembolü olarak kullanılmış, kutsanmış bir varlıktır. Türk kültürü ve inancında da özel bir yeri olan kartal; ogan olarak, göklerin hâkimi olarak saygın bir yere sahip olmuş, Türk edebiyatında daha çok zaferin, gücün, hâkimiyetin sembolü olarak kullanılmıştır.

1960 sonrası Türk şiirinde eserleri ve icraatlarıyla önemli bir yere sahip olan Bahaettin Karakoç, edebiyat çevresinde "Beyaz Kartal" unvanıyla anılmaktadır. Ona bu unvanın verilmesinde ak saçları, sert bakışları, dik duruşu, şiir sanatındaki başarısı, eserleri, kendine güveni, liderlik özelliği, saygı duyulan kişiliği gibi faktörler etken olmuştur.

Bahaettin Karakoç, şiirlerinde "kartal" imgesine sıkça yer vermiştir. Kartal, onun şiirlerinde doğanın en önemli varlıklarından biri; özgürlüğün ve asaletin simgesi olarak kullanılmıştır. Kartalın fiziksel özelliklerinden ziyade tinsel özellikleri dile getirilmiştir. Bu özellikleri bakımından Bahaettin Karakoç, özellikle şair kimliğini kartalla özleştirmiş, kendini kartala benzetmiştir. Kartala duyduğu derin saygıyı şiirlerine yansıtırken bir kartal gibi yaşayıp kartal gibi ölme isteğini dile getirmiştir. Kartal onun şiirlerinde savaşın, mücadelenin, yırtıcılığın, kutsallığın değil; bireysel özgürlüğün, asaletin, sanattaki zirvenin ve erdemin simgesi olarak kullanılmış, bu kullanım kişileştirme ve benzetme sanatının imkânlarıyla sağlanmıştır.

Bahaettin Karakoç özelinde ele aldığımız "şiirde kartal imgesi" hakkında alanyazında yeteri kadar araştırmanın yapılmadığı görülmektedir. Türk inanışında bu kadar önemli yeri olan kartalın Türk şiirinde yer alışıyla ilgili genel bir araştırmaya ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

Ali, S. (2020). *Şiirler*. İstanbul.

Alyılmaz, C. (2015). *İpek yolu kavşağının ölümsüzlük eserleri*. Atatürk Üniversitesi.

Alyılmaz, C. (2016). *"Gobustan"ın gizemi ("Kıpçaklar"a giden yol)*. Bitlis Üniversitesi.

Asya, A. N. (2007). *Bir bayrak rüzgâr bekliyor*. Ötüken Neşriyat.

Avcı, R. (2000). Şair Bahaettin Karakoç'la Dolunay eksenli bir edebiyat sohbeti. *Dolunay Aylık Fikir ve Sanat Dergisi.* 39, 9-17

Avcı, R. (2012). *Türk şiirinin beyaz kartalı Bahaeattin Karakoç*. Öncü.

Avcı, R. (2014). *Günümüz Türk şiirinin Dede Korkut'u Bahaettin Karakoç*. Sütçü İmam Üniversitesi.

Avcı, R. (2020). *Bahaettin Karakoç. Kahramanmaraş ansiklopedisi* (Cilt: 5, s. 485-488). Sütçü İmam Üniversitesi.

Birinci, N. (1987). *Kahramanlık şiirleri antolojisi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin ana hatları*. Kabalcı.

Ergin, M. (1986). *Dede Korkut kitabı metin-sözlük*. Ebru.

Esin, E. (2004). *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk sanatında ikonografik motifler*. Kabalcı.

Güngör, Ö. (2016). Dîvân şiirinde mitolojik bir unsur olarak kartal figürü. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, *1*(2), 70-79.

Karakoç, B. (2012). *Seyran*. Nar.

Karakoç, B. (2015). *Kar sesi*. Nar.

Karakoç, B. (2016). *Bir çift beyaz kartal*. Nar.

Karakoç, B. (2017). *Ihlamurlar çiçek açtığı zaman*. Nar.

Karakurt, D. (2012). *Türk mitoloji ansiklopedisi (Açıklamalı-resimli)*. (e-kitap). https://drmurataydin.com/turk-mitoloji-ansiklopedisit.pdf. (Erişim Tarihi: (25.06.2022).

Kumru, C. (2017, Mayıs). *Eski Türk kültüründe kartal simgesi*. I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Antalya.

Küçük, S. (2019). *Bâkî dîvânı*. Türk Dil Kurumu.

MEGEP. (2007). *Hayvansal motif ve figürleri*. MEB.

Ögel, B. (1972). Türklerde kartal ve kartal arması. *Türk Kültürü*, 118, 1128-1146.

Ögel, B. (1993). *Türk mitolojisi*.(I. Cilt). Türk Tarih Kurumu.

Sümer, Ö. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) tarihleri - boy teşkilatı - destanları*. Ankara: Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi.

Uyanık, A. S. (2021). Irk Bitig'de Karakuş, Kartal, Garuda Üzerine. *International Journal of Old Uyghur Studies*, 3 (2) , 217-238. https://doi.org/10.46614/ijous.1030784

Extended Abstract

Eagle in Turkish mythology, epics and legends; it is the symbol of eternity and agility, the unrivaled ruler and khan of the sky. It is in a position to watch and warn against dangers. It is strong enough to catch a deer with its claws and fly it through the air. It is a symbol of great power. It lives on high cliffs and flies close to the great god. It is the symbol of the spirit, and according to some legends, heroes such as shamans or rulers are derived from it. He is considered a messenger of God. It stands on the top of the tree of life, symbolizing eternal life, and holds the door of the sky with its wings. It is a symbol of rulers or lords. It symbolizes the sun, power and might.

Kartal is one of the onguns of the Oghuz tribes. Twenty-four Oghuz tribes; Most of the Yazir, Döger, Dodurga and Yaparlı tribes are Kartal (Sümer, 1972, p. 210).

The eagle, which is one of the national symbols of the Turks, is the epitome of the Sky God, the protective spirit and justice, which is believed to carry the highest spirits in Shamanist practices; The symbol of rulers or lords in the Gokturk and Uyghur periods; In addition to symbolizing the sun, power and might, it is also the symbol of the protective spirit and justice (Özkartal, 2012, p.63).

The symbolic meanings of the eagle regarding sovereignty, power and power continued after Islam and even used as a state coat of arms (a double-headed eagle coat of arms in Seljuks) (Özkartal, 2012, p.64).

This eagle, which is believed to be the double-headed eagle that spawns in the fifth floor of the sky in Turkish mythology, is a great and powerful guard of the skies (Ögel, 1993, p.109).

The double-headed eagle represents night and day, white and black, light and dark, the contrast in the universe in Turkish mythology.

In Turkish mythology, the double-headed eagle, which represents night and day, white and black, light and darkness, and the contrast in the universe, is in Artuqid coins and Anatolian Seljuk structures, city walls, mosques and madrasas, palaces; it was used as a protector from evil forces (Güngör, 2016, p.74).

The single and double-headed eagle was the symbol of strength, might, and nobility, which was most used in the Anatolian Seljuks. It was believed to protect people from evil (MEGEP, 2007, p.3).

The eagle figure is depicted as double-headed on coats of arms, coins, stone walls of castles, ceramic and wooden palace vessels, and at the entrances of the tombs of Hacı Bektaş-ı Veli and other important people in Seljuk and post-Seljuk Turkey (Esin, 2004, p.219). . The eagle, in particular, has an important place in the iconography of the Turks (Kumru, 2017, p. 409).

According to Turkish belief, the eagle, which is the symbol of the sun, also evokes rebirth, eternal life, immortality, fire, warmth and the harvest season. Eagle is called "Sun Bird" in some Turkish tribes (Karakurt, 2012, p. 215).

Bahaettin Karakoç frequently included the image of "eagle" in his poems. Eagle is one of the most important assets of nature in his poems; it was used as a symbol of freedom and nobility. The spiritual characteristics of the eagle were expressed rather than its physical characteristics. In terms of these features, Bahaettin Karakoç has especially associated his poet identity with the eagle and compared himself to an eagle. While reflecting his deep respect for the eagle in his poems, he expressed his desire to live like an eagle and die like an eagle. Eagle in his poems is not about war, struggle, predation, holiness; it was used as a symbol of individual freedom, nobility, peak in art and virtue, and this use was provided by the possibilities of personification and analogy.